

แนวนโยบายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชน
กรณีศึกษาแหล่งพุร้อนหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

The Guidelines for Policy Making on Tourism Site Management: A Case Study
of Nong Ya Plong Hot Spring, Petchaburi Province

นิพล เชื้อเมืองพาน

อาจารย์ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
yujinine@yahoo.co.uk

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวนโยบายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี เป็นการวิจัยผสมผสานเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) เวทีชุมชน การสำรวจ การสังเกตการณ์ทางการท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว เช่น หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการร้านค้า ผู้นำชุมชน หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวพุร้อน ประชาชนชุมชน ชาวบ้านทั่วไปในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว จำนวน 100 คน จากนั้นนำผลที่ได้จากข้อมูลเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์ตามประเด็น (Content analysis) ส่วนพฤติกรรมนักท่องเที่ยววิเคราะห์ด้านค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อนำมาอภิปรายผลการศึกษา

ผลวิจัยพบว่า การแนวนโยบายการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้องคำนึงถึงศักยภาพในพื้นที่ โดยศักยภาพของพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทน้ำพุร้อน ซึ่งสามารถเพิ่ม และเสริมประเด็นการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยวและชุมชน โดยจำเป็นต้องนำเสนอในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจ และศึกษาได้ เช่นคู่มือการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ระบบการก่อกำเนิดน้ำพุร้อน ผลกระทบและปัญหาต่อน้ำพุร้อน รวมถึงบางแหล่งสามารถทำเป็นคู่มือเดินศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ได้ อาจนำเสนอในรูปแบบ วัสดุแผ่นป้ายให้นักท่องเที่ยวได้อ่านและศึกษา เป็นต้น ตลอดจนการร่วมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว โดยจำเป็นต้องมีการดำเนินการในรูปคณะกรรมการชุมชนด้านการท่องเที่ยวที่มีตัวแทนมาจากทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อเข้ามาบริหารจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในแหล่งน้ำพุร้อน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวชุมชน, การจัดการการท่องเที่ยว, พุร้อน

Abstract

This research examines the guidelines for policy making on tourism site management by local people at Nong Ya Plong hot spring, Petchcha Buri province. The research combined mix methods, quantitative and qualitative approaches. The participation of communities was also included in the approach of study. The fieldwork combined varied sources, including in-depth interview, focus group, questionnaire, exploration and observation. The samples were stakeholder in relation to tourism development. They were government organizations, entrepreneurs, community leaders, organizations or individual persons being relevant to management, community sages, communities, and 100 hundred tourists. The collected data from interviews were analyzed, interpreted and reported with content

¹ แหล่งทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สถาบันวิจัยแห่งชาติ (วช) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) ปีที่เสร็จ 2556

analysis. The collected data from questionnaires with tourists were examined with Means and Standard Deviation.

The study also found that the guideline for policy making had to realize the potential of areas. Those areas with hot springs could be promoted for medical tourism and added with educational tourism among tourists and community. Thus, the interesting interpretive programs should be provided for them such as a handbook of hot spring attraction including information about how hot spring was produced and the possible impact and problem on hot spring, a handbook or a signboard of nature trails. In addition, the participation of community for tourism development had to be built. This could be the development under community committee which were formed by representatives of all groups direct and indirect related to tourism development. The tourism development from community committee could result in sustainable development of hot spring destinations.

Keywords : community-based tourism, tourism management, hot spring

1. บทนำ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้เข้าประเทศมากที่สุด ประมาณ 1 ใน 3 ของงบประมาณของประเทศ (ชูเกียรติ โพธิ์โต, 2548, หน้า 14) โดยนำรายได้เข้าสู่ประเทศปีละหลายแสนล้านบาท และจากข้อมูลรายได้ของประเทศที่ผ่านมามีการท่องเที่ยวในสถานะแหล่งสร้างรายได้ ในลำดับต้น ๆ ให้กับประเทศมีมาโดยตลอด เช่น สร้างรายได้เป็นอันดับหนึ่งให้กับประเทศในปี พ.ศ. 2525 และในปี พ.ศ. 2545 รายได้จากการท่องเที่ยวไทยเป็นอันดับสองรองจากรายได้จากการส่งออกคอมพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีมูลค่ารายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติทั้งหมด 10.8 ล้านคน อีกทั้งยังมีแนวโน้มจะทวีความสำคัญมากขึ้นในอนาคต ทั้งนี้เพราะการท่องเที่ยวระหว่างประเทศสามารถนำรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ เข้ามาช่วยแก้ไขสถานะการขาดดุลชำระเงินของประเทศที่สืบเนื่องมาจากการขาดดุลการค้า

องค์การการท่องเที่ยวโลก (United World Tourism Organization-UNWTO) ได้พยากรณ์แนวโน้มการเติบโตด้านการท่องเที่ยวไว้เมื่อปี ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536) ว่าในปี ค.ศ. 2010 (พ.ศ. 2553) จะมีนักท่องเที่ยวทั่วโลกที่เดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นมากกว่า 1,000 ล้านคน และก่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่า 60 ล้านล้านบาท พร้อมทั้งคาดการณ์ต่อไปอีกว่าในปี ค.ศ. 2020 (พ.ศ. 2563) จะมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเดินทางเพิ่มขึ้นมากกว่า 1,600 ล้านคน และมีรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่า 100 ล้านล้านบาท ซึ่งในส่วนของประเทศไทยมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างมากมาย อีกทั้งประชาชนชาวไทยมีความเป็นมิตรต่อบุคคลทั่วไป และวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวไทยเป็นที่น่าศึกษาแก่ชาวต่างประเทศเป็นอย่างยิ่ง ในด้านแหล่งท่องเที่ยวก็มีความหลากหลายน่าสนใจ เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (ทะเล ภูเขา น้ำตก แหล่งน้ำพุร้อน เป็นต้น) รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เช่น วัดวาอาราม โบราณสถานอันสวยงาม พิพิธภัณฑ์ ตลาด ร้านค้า นาฏศิลป์ไทย การเที่ยวชมแม่น้ำ ลำคลอง (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548, หน้า 1- 21) ดังนั้น หากไทยเราให้ความสนใจที่จะพัฒนาและส่งเสริมให้การท่องเที่ยวสามารถสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ก็ย่อมจะดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศของเราและสร้างรายได้ให้เพิ่มมากขึ้นอีกอย่างแน่นอน

รัฐบาลไทยได้เล็งเห็นถึงโอกาสและความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ถ้าไม่มองเพียงรายได้ทางเศรษฐกิจ หรือเงินตราเพียงอย่างเดียว ในระยะยาวการพัฒนาภาคประชาชน จะมีรายได้มีงานทำ มีรายได้เสริมเป็นการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (ภราเดช พยัทธิเชียร, 2546, หน้า 20) การท่องเที่ยวจึงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอันที่จะทำให้ประเทศไทยสามารถแข่งขันกับนานาชาติได้

ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทยมีแหล่งน้ำพุร้อนมากถึง 18 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ในเขตจังหวัดตาก กำแพงเพชร สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น ในบรรดาแหล่งน้ำพุเหล่านี้มีทั้งแหล่งที่ได้รับความสนใจในเชิงการท่องเที่ยวโดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และหลายแหล่งยังประสบปัญหาด้านการพัฒนาศักยภาพการบริการและการท่องเที่ยวที่ยังขาดการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์เชิงสุขภาพ เช่น พบว่าแหล่งน้ำพุร้อนหลาย ๆ แหล่งถูก

นำไปใช้ประกอบกิจกรรมในชีวิตประจำวันของชุมชน ได้แก่ การนำไปต้มหน่อไม้ การนำไปดองผักกาดเพ็ญให้รวมกิจกรรม เช่น การต้มไข่ โดยนักท่องเที่ยวและชุมชนละทิ้งขยะ เปลือกหน่อไม้ เปลือกไข่เหล่านั้นไว้ในพื้นที่ เกิดขยะในพื้นที่ หรือ พบว่าในแหล่งน้ำพุร้อนบางแห่งยังมีการจัดภูมิทัศน์ที่ขัดกับความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ตลอดจนการนำน้ำพุร้อนปรับเป็นน้ำแร่ให้นักท่องเที่ยวแล้วแต่ยังขาดระบบการจัดการที่เหมาะสมกับรูปแบบแหล่งท่องเที่ยว อันส่งผลถึงการขาดมุมมองในศักยภาพที่แท้จริงของแหล่งท่องเที่ยวที่ควรจะถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มประสิทธิภาพ (จิรวรรณ กังน้อย, 2552)

ประกอบกับปัญหาจากการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวอื่นในเรื่องความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว และการจัดการท่องเที่ยวที่ดีและมีประสิทธิภาพต่อทั้งทรัพยากรท่องเที่ยว สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้กลายเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลให้กระทบต่อการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผลมาจากการขยายตัวของนักท่องเที่ยวโดยที่เน้นปริมาณนักท่องเที่ยวหรือ การแสวงหารายได้จากการท่องเที่ยว ในขณะที่การรองรับและการจัดการไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ทำให้แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งเกิดความเสื่อมโทรม จากการสำรวจสถานภาพของแหล่งท่องเที่ยว 2,154 แห่ง โดยจำแนก ตามมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว พบว่า มีแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมที่ต้องเร่งพัฒนาอย่างเร่งด่วนจำนวน 138 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ 50 แห่งรวมถึงแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเพื่อสุขภาพ เช่น แหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนด้วย รองลงมา คือ แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ 38 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 21 แห่ง ซึ่งเป็นผลมาจากหน่วยงานระดับพื้นที่ เช่น จังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งพุน้ำร้อน หรือน้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้องเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาในด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในความดูแลของชุมชนแต่ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณจากภาครัฐ เนื่องจากเป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างเขตป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติ ประกอบกับมีชุมชนพุน้ำร้อนเป็นผู้ดูแลซึ่งต้องการทักษะด้านการจัดการการท่องเที่ยว และการบริการการท่องเที่ยวและเส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยว

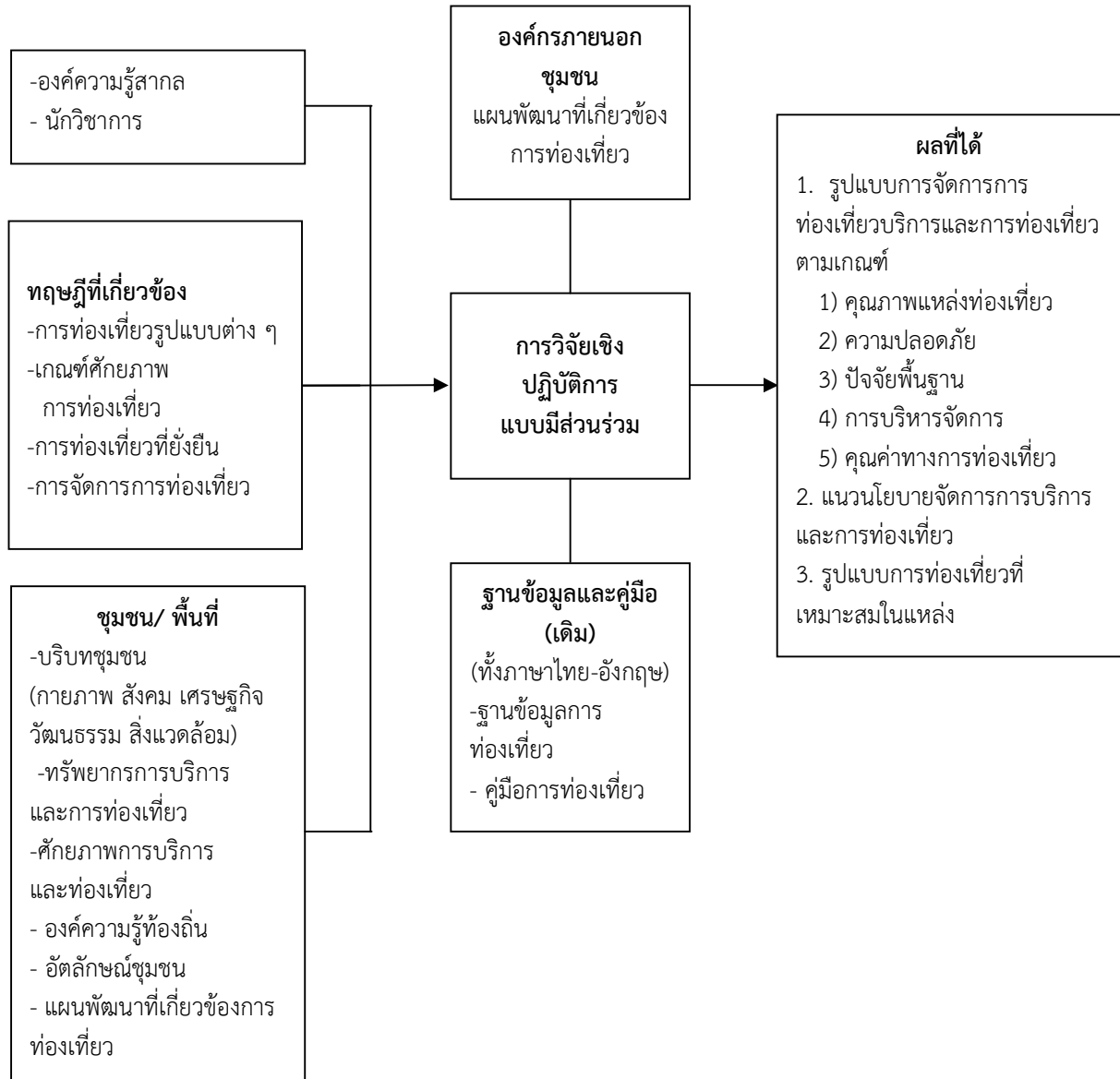
ดังนั้นจึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่แผนพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องมีการกำหนดแผนพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของพื้นที่โดยเฉพาะแหล่งน้ำพุร้อนให้เกิดศักยภาพการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รวมถึงการจัดการทางภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับพื้นที่เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต ด้วยเหตุประเด็นการวิจัยครั้งนี้ได้เล็งเห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้ศึกษาเพื่อศึกษาแนวนโยบายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรีเพื่อรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยคำนึงถึงมิติทั้งทางด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดประโยชน์ และเกิดผลในทางปฏิบัติในระดับประเทศ

2. วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและทรัพยากรท่องเที่ยวพื้นฐานในพื้นที่
2. เพื่อศึกษาและพัฒนาศักยภาพการบริการและการท่องเที่ยวของพื้นที่อันนำไปสู่รูปแบบและมาตรฐานการบริการและการท่องเที่ยวในลำดับต่อไป
3. เพื่อศึกษาแนวนโยบายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรีเพื่อรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแหล่งน้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี เพื่อการพัฒนาให้เกิดการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

1. กระบวนการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำการศึกษากลุ่มประชากรได้แก่หน่วยงาน ประชาชน นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการ ที่ดูแล อาศัย และเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งน้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี โดยมีกลุ่มตัวอย่างประกอบไปด้วยกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการร้านค้า บุคคลที่อยู่ในชุมชน นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่ศึกษา ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ ตลอดจนกลุ่มผู้นำ ผู้ที่มีศักยภาพต่อการชักนำความคิด ความเห็นของชุมชน ไปสู่การตัดสินใจแก้ไขปัญหาของชุมชน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ประกอบไปด้วยแบบสำรวจและสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง และปรับประยุกต์ใช้จากแบบสำรวจมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ตามแนวคิดทฤษฎีที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ

- 1) แบบสัมภาษณ์แนวลึก เป็นการสอบถามกลุ่มตัวอย่างตามจุดประสงค์และประเด็นหัวข้อที่ศึกษา สำหรับกลุ่มตัวอย่าง

ทั้งหมดเป็นรายบุคคล 2) แบบประชุมกลุ่มย่อย เป็นแบบสัมภาษณ์และทำการสนทนากลุ่มย่อย ในพื้นที่ ตัวอย่างศึกษา จำนวนแหล่งละประมาณ 6 กลุ่ม กลุ่มละประมาณ 4-12 คน 3) แบบสอบถามนักท่องเที่ยวในพื้นที่ตัวอย่างศึกษา และ 4) แบบสำรวจและสังเกตการณ์ โดยทำการสังเกตการณ์มีส่วนร่วมของคนในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต่อการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังสังเกตเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยว เชื่อมโยงใกล้เคียง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือวิจัย อันประกอบไปด้วย 1) แบบสัมภาษณ์แนวลึก 2) แบบประชุมกลุ่มย่อย 3) แบบสอบถามนักท่องเที่ยวในพื้นที่ตัวอย่างศึกษา และ 4) แบบสำรวจและสังเกตการณ์ ร่วมกับการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเอกสารและข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ศึกษา และเก็บข้อมูล โดยทำการสำรวจและลงปฏิบัติการเก็บข้อมูลในพื้นที่จริง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นหรือ เนื้อหา โดยการจำแนกถ้อยคำหรือข้อความที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็น แล้วนำมาตีความ สังเคราะห์ และวิเคราะห์ตามหลักและเหตุผล สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย อภิปรายถึงข้อเท็จจริงที่ค้นพบตามสภาพการ และประเด็นสำคัญ เพื่อตอบคำถามการศึกษา ตามประเด็นแบบสอบถามและแบบประชุมกลุ่มย่อย สำหรับแบบสอบถามนักท่องเที่ยวใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อนำมาอภิปรายผลการศึกษา

5. สรุปผลการวิจัย

การศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรีเพื่อรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้ ออกเป็น 3 ส่วนดังนี้ คือ บริบทชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยวตามศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่

1. บริบทชุมชน

แหล่งน้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้องตั้งอยู่ในบ้านพุร้อน หมู่ 5 ตำบลยางน้ำกัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี อยู่บนพิกัด 47P 565076.00 m N 1454158.00 m E อยู่ห่างจากจังหวัดเพชรบุรีประมาณ 45 กิโลเมตร ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของบ้านพุร้อน หมู่ 5 เป็นแหล่งน้ำพุร้อนที่เกิดจากการแทรกดันของน้ำร้อนที่ได้รับการถ่ายโอนความร้อนจากหินที่ถูกเบียดอัดกันตามแนวรอยเลื่อนน้ำ น้ำที่ซึมลงไปตามรอยแตกของหินเมื่อได้รับความร้อนจะแทรกดันขึ้นมาและสะสมความดันผุดขึ้นมาเป็นช่วง ๆ แหล่งน้ำพุร้อนนี้เป็นบ่อน้ำร้อน ที่เรียงกันในแนวเหนือ-ใต้ โดยที่น้ำจะไหลจากบ่อทางทิศเหนือ ไปทางทิศใต้ จากข้อมูลโครงการย่อยที่ 1 พบว่า น้ำพุร้อนมีอุณหภูมิประมาณ 55 องศาเซลเซียส คุณภาพน้ำโดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ยกเว้นตะกั่วมีค่าเกินมาตรฐานเล็กน้อย มีปริมาณจุลินทรีย์เกินมาตรฐาน และพบเชื้อก่อโรค 1 ชนิด คือ Staphylococcus Aureus เป็นน้ำพุร้อนที่มีอัตราการเกิดที่สม่ำเสมอ โดยมีอัตราการเกิดประมาณ ลิตรต่อวินาที

ด้านสภาพการท่องเที่ยว พบว่า บริเวณน้ำพุร้อน มีการตั้งศาล 2 ศาลตามความเชื่อและความเคารพของคนในพื้นที่ บ่อน้ำพุร้อนเป็นบ่อรูปวงรี ขนาดเส้นผ่าน ศูนย์กลางประมาณ 4 เมตร มีสาหร่ายสีเขียวแกมน้ำเงินเกิดขึ้นในบ่อ และบริเวณใกล้กับบ่อกำเนิดมีการจัดทำเป็นธารน้ำขนาดเล็กรองรับน้ำที่ไหลออกจากบ่อกำเนิดสำหรับให้นักท่องเที่ยวแช่เท้า มีการปล่อยให้น้ำพุร้อนไหลลงสู่อาคารอาบน้ำด้านล่าง โดยการใช้ท่อเหล็กขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5 นิ้ว ยาวประมาณ 200 เมตร เพื่อนำน้ำไปเก็บไว้ที่บ่อพักน้ำด้านล่าง บริเวณทางเข้าด้านหน้าของแหล่งน้ำพุร้อน มีร้านขายของชำ ร้านอาหาร และร้านขายสินค้าทางการเกษตรโดยชาวบ้าน เช่น สับปะรด มะนาว และมะละกอ เป็นต้น มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในวันหยุดบ้าง โดยส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีบริการแก่นักท่องเที่ยวคือ การบริการอาบน้ำร้อนในบ่อแช่ตัวทั้งบ่อเดี่ยว และบ่อแช่ตัวรวม รวมถึงกิจกรรมนวดแผนไทยที่มีไว้บริการนักท่องเที่ยวที่ประสงค์การนวด ตลอดจนการเดินทางศึกษารวมชาติในพื้นที่จากจุดบริการนักท่องเที่ยวไปยังบ่อน้ำร้อนหลักในพื้นที่ระยะทาง 400 เมตร รวมถึงมีบริการบ่อแช่เท้าใกล้ ๆ บริเวณบ่อน้ำร้อนหลักในพื้นที่ นอกจากนี้ยังพบว่าในพื้นที่มีบริการรักษาความปลอดภัยโดยมีเจ้าหน้าที่ตำรวจดูแลตลอด 24 ชั่วโมง

สภาพแวดล้อมบ่อน้ำร้อน (บ่อใหญ่) บริเวณพื้นที่บ่อแช่เท้า อาคารสำหรับบ่อแช่ตัว ภายในห้องแช่ตัว (เดี่ยว)

แหล่งน้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้อง อยู่ภายใต้การดูแลของชุมชนบ้านน้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้อง ได้รับอนุญาตจัดตั้งดูแลพื้นที่เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2555 โดยตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ 5 ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี เป็นบ่อน้ำอุ่น ที่เกิดอยู่ระหว่างเขตที่ดินสาธารณประโยชน์ และป่าสงวนแห่งชาติ บ่อน้ำร้อนมีทั้งหมด 3 บ่อ เรียงกันแนวเหนือ-ใต้ โดยน้ำจะไหลจากบ่อทางทิศเหนือ ไปทางทิศใต้ แต่ละบ่อมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-5 เมตร ลึกประมาณ 30 เซนติเมตร ในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เป็นผืนป่า และมีชุมชนอยู่อาศัยมาแล้วประมาณ 90 กว่าปี โดยในภายหลังชาวบ้านได้พบแหล่งน้ำพุร้อนจำนวน 3 บ่อ จึงได้เริ่มมีการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2544 งบประมาณหลักที่ได้รับสำหรับการพัฒนาส่วนใหญ่มาจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี

2. การบริหารจัดการ (การมีส่วนร่วมของชุมชน)

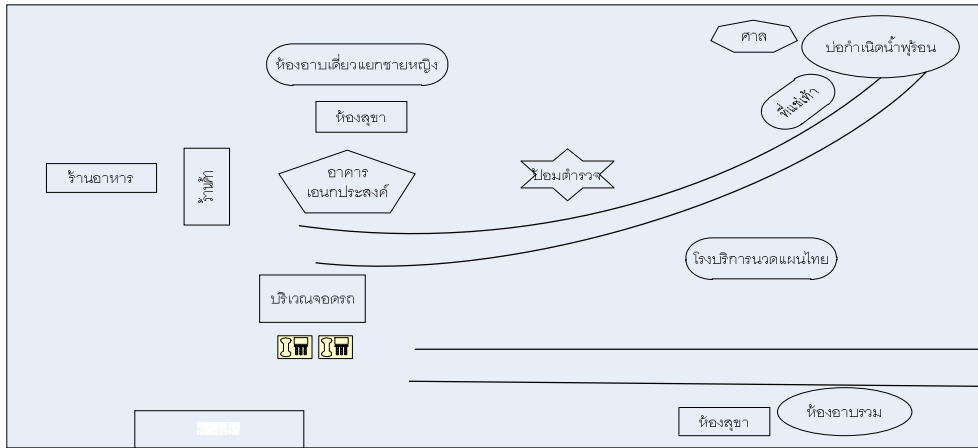
เริ่มแรกของการพัฒนาบ้านน้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้อง งบประมาณทั้งหมดได้รับมาจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี งบประมาณเหล่านี้ใช้สำหรับสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ โดยผู้ใหญ่บ้านและชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นคณะกรรมการ เพื่อรับผิดชอบในการพัฒนาและจัดสรรประโยชน์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ชุมชนเกิดรายได้จากการนำพืชผลการเกษตรมาจำหน่ายให้แก่กนักท่องเที่ยว รายได้จากการขายอาหารและเครื่องดื่ม และได้รับค่าตอบแทนจากการเป็นพนักงานดูแลส่วนต่าง ๆ ในบริเวณบ้านน้ำพุร้อนฯ

ช่วงแรกของการเปิดรับนักท่องเที่ยว มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่อเดือนประมาณ 2,000 กว่าคน สัดส่วนของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่คือคนไทย มาจาก กรุงเทพฯ เพชรบุรี และจังหวัดใกล้เคียง โดยนักท่องเที่ยวอาจแวะแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงก่อนมาบ้านน้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้อง แหล่งท่องเที่ยวที่มีส่วนสำคัญในการช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวคือ น้ำตกแม่กระดังลา ซึ่งสามารถเดินทางเข้าถึงสะดวกได้โดยรถยนต์ แต่ปัจจุบันการเดินทางไปน้ำตกแม่กระดังลาต้องใช้รถขับเคลื่อนสี่ล้อเท่านั้น เนื่องจากเส้นทางไม่ได้รับการปรับปรุง และไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบดูแล ทำให้นักท่องเที่ยวที่มาบ้านน้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้องลดลงไปด้วย ในปัจจุบันมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่อเดือนประมาณ 800 กว่าคนเท่านั้น ทำให้รายได้ที่เคยได้รับเพื่อนำมาดูแลปรับปรุงสถานที่แทบจะไม่มี อีกทั้งไม่มีงบประมาณใด ๆ จากหน่วยงานภาครัฐมาสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้

ในด้านการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ แหล่งน้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้อง มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านพุร้อน หมู่ 5 โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำในการบริหารจัดการพื้นที่ มีระบบ บัญชีรายการแสดงรายรับ รายจ่ายจากการท่องเที่ยว รวมทั้งสถิตินักท่องเที่ยวเพื่อรายงานให้ชุมชนทราบผลการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น รวมถึงชุมชนมีการจัดประชุมชุมชนทุก ๆ เดือน เดือนละ 1 ครั้ง มีการรายงานผลการท่องเที่ยวให้ชุมชนได้รับรู้ และมีการหารือกันในระดับชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาชุมชน

พบว่าปัญหาหลักในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ คือ เดิมการบริหารจัดการแหล่งน้ำพุร้อนยังขาดความชัดเจนในด้านพื้นที่ เนื่องจากอยู่ในเขตป่าไม้ที่เชื่อมต่อกับน้ำตกแม่กระดังลา และเดิมพื้นที่ได้รับการพัฒนาและจัดสรรงบประมาณโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัด แต่ต่อมาได้มีการโอนถ่ายการบริหารจัดการให้ชุมชนบ้านพุร้อนเป็นผู้บริหารจัดการการท่องเที่ยว ทำให้ขาดความชัดเจนในการบริหารจัดการ และขาดหน่วยงานหลักที่จะร่วมพัฒนาบริหารจัดการพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตามหน่วยงานรัฐบาล เช่น อำเภอหนองหญ้าปล้อง การท่องเที่ยวเพชรบุรี และหน่วยงานในระดับจังหวัดได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของพุร้อน ซึ่งเป็นแหล่งเดียวที่มีอยู่ในจังหวัด ได้มีแนวคิดเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ น้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้องเชื่อมโยงสู่เส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยเฉพาะเส้นทางเข้าสู่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน เป็นต้น

แผนผังโดยสังเขปพื้นที่บริเวณน้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้อง

ลานจอดรถ และบ่อน้ำพุร้อน ร้านอาหารและร้านค้าชุมชน เส้นทางเดินสู่อบอุ่นน้ำพุร้อน สภาพโดยรอบบ่อน้ำพุร้อน

ตลาดน้ำ และน้ำตกกว้างโจ้ว ทิวทัศน์ภาพเส้นทางสู่น้ำพุร้อน เขื่อนแก่งกระจาน น้ำตกแม่กระดังงา

6. การอภิปรายผล

1. รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวในแหล่งน้ำพุร้อนตามศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามเกณฑ์และทรัพยากรในพื้นที่จากทั้งผลการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ พบว่ารูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ ที่ศึกษามีความสัมพันธ์กับทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมและวิถีชีวิต รวมถึงทรัพยากรที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยง และเกี่ยวเนื่องกับพื้นที่ ทำให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับ พื้นที่ ทรัพยากร และกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังเช่น ภูเขาเขาวงกต (2546) ศูนย์วิจัยกสิกรรมไทย (2540) TDR (2540) และ บุญเลิศ ตั้งจิตพัฒนา (2548: 60-65) ที่กล่าวถึงรูปแบบการท่องเที่ยว จะมีความสัมพันธ์กับทรัพยากร กิจกรรม และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในพื้นที่ และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

2. แนวนโยบายด้านการท่องเที่ยวในแหล่งน้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้อง เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยส่วนมาก พบว่าคนในชุมชนในพื้นที่น้ำพุร้อนในแหล่งต่าง ๆ นอกจากมีความสนใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งน้ำพุร้อนในชุมชนของตนเองแล้ว ชุมชนยังมีแนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในพื้นที่ อันเป็นการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวโดยเน้นวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่ ผสานกับกิจกรรมและโครงการอันสอดคล้องและสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดการกระจายความรู้ แล้วสร้างจิตสำนึกรักในวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในชุมชน จนถึงคนรุ่นหลัง และเยาวชนได้ตระหนักเห็นคุณค่า โดยคนภายในชุมชนมีข้อเสนอแนะ คือ อยากให้คนในชุมชนทุกกลุ่ม ตระหนักและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวและพื้นที่ รวมถึงการเผยแพร่และเป็นรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืนสืบต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับกรมการ

ท่องเที่ยว (2555), Mowfort and Munt. (2003) พจนานุกรม (2546) และ ลินซ์ สโรบล (2546) กล่าวถึงการท่องเที่ยวชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม มีบทบาทในการจัดการและร่วมกิจกรรมจะก่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในชุมชนนั้น ๆ สืบไป

โดยแนวนโยบายที่ควรจัดอยู่ในระดับแผนและนโยบายการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแต่ละพื้นที่ ควรมีมุมมองในประเด็นด้านมิตินิเวศ เศรษฐศาสตร์ กล่าวคือให้มีมุมมองการวางแผนทั้งด้านทรัพยากร เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมซึ่งสอดคล้องกับ ราณี อธิชัยกุล (2546) Holden (2006) and Peet and Watt (2004) ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงได้นำเสนอแนวนโยบายในแต่ละด้าน ดังนี้

2.1) แนวนโยบายด้านภูมิทัศน์

การออกแบบพื้นที่ (Landscape) ให้คำนึงถึงความสัมพันธ์ของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยการออกแบบที่มาจากพื้นฐานต้นแบบความเป็นจริง หรือความเป็นของเดิมของพื้นที่ พร้อมทั้งศึกษารูปแบบความต้องการด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการศึกษาถึงเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ และความสอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ อีกทั้งความจำเป็นในการศึกษารูปแบบการท่องเที่ยว การบริโภค และแรงจูงใจจากนักท่องเที่ยวประกอบ

2.2) นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม

มาตรการสำหรับบ่อแช่ตัว แช่เท้าให้คำนึงถึงความสะอาด และสุขอนามัย จำเป็นต้องต้องมีมาตรการด้านความสะอาด การดูแลรักษาความสะอาด ของบ่อแช่ตัว และบ่อแช่เท้าในพื้นที่ ทั้งมาตรการรักษาความสะอาดสำหรับนักท่องเที่ยว และสำหรับชุมชนเจ้าบ้านที่ดูแลพื้นที่ รวมถึงมาตรการด้านสุขอนามัยของนักท่องเที่ยวผู้มาใช้บริการแช่ตัว และแช่เท้า ในขณะที่ผู้ให้บริการ (เจ้าบ้านในพื้นที่) จำเป็นต้องมีสุขอนามัยที่ดีเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการบริการระหว่างนักท่องเที่ยวและผู้ให้บริการได้

2.3) นโยบายด้านความปลอดภัย

มาตรการรักษาความปลอดภัย จำเป็นต้องเพิ่มมาตรการรักษาความปลอดภัยตามช่วงเวลา และเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวต่างชาติในพื้นที่ มาตรการจำเป็นต้องปรับใช้ให้เหมาะกับกลุ่มนักท่องเที่ยว ทั้งนี้มาตรการแต่ละแห่งต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชน และผสมกับสังคมและเอกลักษณ์ของพื้นที่ รวมถึงคำนึงถึงสภาพแวดล้อมในพื้นที่อันอาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัย เช่นการเดินทาง เป็นต้น และควรมีมาตรการด้านอุปกรณ์ด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้นพร้อมบุคลากรที่มีความรู้เบื้องต้นด้านการปฐมพยาบาล จากเหตุผลเช่นเดียวกับมาตรการการรักษาความปลอดภัยข้างต้น แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ห่างไกลชุมชน หรือแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีจุดเสี่ยงด้านการเกิดอุบัติเหตุ เช่นการลื่นไถลจากสภาพถนน ลาน และห้องแช่ตัว ดังนั้นในพื้นที่จำเป็นต้องมีมาตรการด้านอุปกรณ์การปฐมพยาบาลเบื้องต้นและมีบุคลากรที่ผ่านการฝึกอบรม หรือมีความรู้ในทางปฏิบัติทางการปฐมพยาบาลเบื้องต้น

2.4) นโยบายด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

2.4.1) ให้มีแผนผังโครงสร้างการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดลักษณะการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ดังนั้นในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีผัง โครงสร้างการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ชัดเจน โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงทางการท่องเที่ยว และเศรษฐกิจการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความโปร่งใส และความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

2.4.2) มีแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งระยะสั้นและระยะยาว และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ ในแหล่งน้ำพุร้อนทุกกลุ่มที่กล่าวมาข้างต้นแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชัดเจน โดยเฉพาะแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ประเภทแหล่งน้ำพุร้อน โดยแผนพัฒนาดังกล่าวจำเป็นต้องมุ่งเน้นในด้านต่าง ๆ ที่ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ เนื่องจากที่ผ่านมาได้มีการมุ่งประเด็นการวางแผนด้านสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก

2.4.3) ให้สร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนของชุมชนในพื้นที่ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในความกำกับดูแลของชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลท้องถิ่น ดังนั้นในพื้นที่จำเป็นต้องมีการกำหนด และสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนสำหรับชุมชนในพื้นที่ โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่นการกำหนดแผนผังการทำงาน กำหนดทิศทางการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ รวมทั้งการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันในชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดความรักและหวงแหนพื้นที่ ตลอดจนเกิดการอนุรักษ์ และรักษาการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

2.4.4) มีมาตรการด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างชัดเจน การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในแหล่งน้ำพุร้อนซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จำเป็นต้องมี

มาตรการที่ชัดเจน เช่นการตรวจวัดคุณภาพน้ำอย่างสม่ำเสมอ ทั้งกระบวนการก่อนและหลังการใช้น้ำแร่ กระบวนการและ มาตรการป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ไม่เฉพาะแต่แหล่งน้ำพุร้อนหากแต่หมายรวมถึงแหล่ง ท่อเที่ยวอื่น ๆ ในพื้นที่ หรือแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ด้วย

2.5) นโยบายด้านกิจกรรมท่องเที่ยว

ให้มีข้อกำหนดที่ชัดเจนในกิจกรรมส่วนตัว และแช่เท้าในพื้นที่บริการ ควรมีมาตรการ หรือข้อกำหนดที่ชัดเจนใน การร่วม หรือใช้กิจกรรมในแหล่งน้ำพุร้อน เช่น การแช่ตัวและแช่เท้า เนื่องจากข้อจำกัดด้านห้องแช่ตัว ปริมาณจำกัดการใช้น้ำ ในพื้นที่ ดังนั้นแต่ละพื้นที่ อาจมีทั้งข้อเสนอแนะ และข้อบังคับสำหรับนักท่องเที่ยวในการแช่ตัว เช่นระยะเวลาที่ใช้อาบ หรือแช่ รวมทั้งมีข้อเสนอแนะเพื่อประโยชน์เชิงสุขภาพอย่างเกิดประสิทธิภาพสำหรับร่างกายในการ แช่ตัว และแช่เท้าในระยะเวลาที่ กำหนด ตามกระบวนการที่ชัดเจน ถูกต้อง และ เพิ่มกิจกรรมเสริมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เชื่อมโยง เช่นการนวด แผนไทยที่ได้มาตรฐาน นอกเหนือจากกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพหลัก (อาบน้ำแร่) ในพื้นที่แล้ว ในแหล่งน้ำพุร้อนหลาย ๆ แห่ง เพิ่มการบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพการนวดแผนไทย เป็นอีกหนึ่งทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยว และถือเป็นกิจกรรมเสริม ในพื้นที่ แต่บางแห่งจำเป็นต้องได้รับการยกมาตรฐานการบริการนวดแผนไทยให้เกิดความปลอดภัย และเกิดความมั่นใจ สำหรับนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ เช่นควรมีการจัดอบรมเทคนิค วิธีการที่ถูกต้องรวมทั้งการเสริมมาตรการด้านสุขอนามัย สำหรับผู้ให้บริการให้ได้มาตรฐานและปลอดภัยต่อสุขภาพนักท่องเที่ยว

2.6) นโยบายด้านการสร้างคุณค่าแหล่งท่องเที่ยว

มีมาตรการการอนุรักษ์ และรักษาบ่อน้ำร้อน เนื่องจากแหล่งน้ำพุร้อนที่เกิดขึ้นเป็นแหล่งน้ำพุร้อนทางธรรมชาติ มีเอกลักษณ์ และคุณสมบัติทางกายภาพที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งชีวิตประจำวันและโดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว ดังนั้นจำเป็นต้องมีมาตรการในการสร้างความเข้าใจอย่างถ่องแท้แก่ชุมชนเกี่ยวกับคุณสมบัติ ความสำคัญและการอนุรักษ์ ทรัพยากรดังกล่าวให้เกิดความยั่งยืน โดยเฉพาะการสร้างตระหนักและความเข้าใจในเรื่องบ่อน้ำร้อนแก่ชุมชน และสร้าง มาตรการด้านกิจกรรมเสริมเพื่อเพิ่มคุณค่าในแหล่งท่องเที่ยว เช่นการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว และพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว ทางเลือก เพื่อให้เกิดทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้าไปยังแหล่งน้ำพุร้อน และเสริมประสิทธิภาพและศักยภาพทางการ ท่องเที่ยวของน้ำพุร้อน ให้ท่องเที่ยวอย่างคุ้มค่า อยู่พักนานขึ้น และเป็นอีกทางเลือกสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่โดดเด่น และต่างจากแหล่งอื่น ๆ โดยการศึกษาและผานเส้นทางทางการท่องเที่ยว หรือแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงเพื่อเป็นเส้นทางเชื่อมโยงสู่ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่ ตามทรัพยากร เอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของแหล่งน้ำพุร้อนนั้น ๆ

7. ประโยชน์และการนำไปใช้

จากการศึกษาวิจัยการการพัฒนาแนวนโยบายการจัดการแหล่งน้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้องเพื่อการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืนสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ดังนี้

1. เป็นแนวทางในการจัดทำแผน นโยบายการพัฒนาศักยภาพของแหล่งน้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้องเพื่อการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน
2. เป็นแนวทางในการจัดการตามรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้เกิดการจัดการตามแต่ละรูปแบบอย่างมี ประสิทธิภาพ
3. เป็นแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชนรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์แหล่ง ท่องเที่ยวเชิงน้ำพุร้อน เพื่อให้เข้าใจถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และแหล่งน้ำพุร้อนที่แท้จริง และเพื่อที่จะนำ ข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้ไปพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนและด้านการจัดการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้มีคุณภาพ มากยิ่งขึ้น
4. ผลจากการวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเข้าใจในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแหล่งน้ำพุร้อน และตระ นึกถึงความสำคัญแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน รวมถึงความเชื่อมโยงวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามรวมถึง สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ว่าควรที่จะอนุรักษ์ให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและร่วม สืบสานวัฒนธรรมประเพณีให้อยู่ต่อไปนานเท่านาน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

8. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. ในการศึกษางานวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน เนื่องจากพบว่าในแหล่งน้ำพุร้อนหลาย ๆ แหล่งได้รับการเปลี่ยนแปลงและตัดแปลงการใช้ประโยชน์จากน้ำพุร้อนในทิศทางที่สวนกระแสกับการอนุรักษ์ ทำให้คุณค่าของน้ำพุร้อน และคุณค่าการใช้ประโยชน์ทั้งด้านการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ และสังคมไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร ในขณะที่เดียวกันหลาย ๆ แหล่งท่องเที่ยวกลับถูกลดคุณค่าทางการท่องเที่ยวลงไป จำเป็นต้องเน้นการศึกษาวิจัยในการอนุรักษ์แหล่งน้ำพุร้อนทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม กายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ ตลอดจนระบบนิเวศในพื้นที่

2. ควรศึกษาการส่งเสริมกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ และการตลาดทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย การนำไปใช้ประโยชน์ของแหล่งน้ำพุร้อนในพื้นที่ และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ยั่งยืนในองค์ประกอบการพัฒนาทั้งแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

3. เพื่อเป็นการต่อยอดการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแหล่งน้ำพุร้อนในแต่ละแห่ง มีความจำเป็นต้องศึกษาในด้านกิจกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งความต้องการด้านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการใช้ประโยชน์จากน้ำพุร้อน รวมถึงความต้องการผลิตภัณฑ์ และการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว โดยอาจประเมินตามกลุ่มทางการตลาดของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในแต่ละแหล่ง

4. ควรมีการศึกษาในด้านภูมิสถาปัตยกรรม เพื่อการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ เนื่องจาก สถาปัตยกรรมถือเป็นจุดเด่นจุดหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยวในการสร้างและเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่จะทำให้เกิดการสนับสนุนการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืนทั้งด้านการท่องเที่ยว สังคม และสิ่งแวดล้อม

5. เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ด้านต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทน้ำพุร้อนในประเทศไทย ควรมีการศึกษาด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพออนเซ็นของญี่ปุ่น และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทน้ำพุร้อนจากประเทศไต้หวัน โดยจำเป็นต้องศึกษาทั้งในด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน การควบคุมคุณภาพน้ำและสิ่งแวดล้อม การออกแบบเชิงภูมิสถาปัตยกรรม ตลอดจนกลยุทธ์และการส่งเสริมด้านการตลาดการท่องเที่ยวจากประเทศเหล่านี้ เป็นต้น

10. บรรณานุกรม

- กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2555). *คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ น้ำพุร้อนธรรมชาติ*. กรุงเทพฯ
- จิราวรรณ กังน้อย (2552) *แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนหินดาด จังหวัดกาญจนบุรี* วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต การจัดการภาครัฐและเอกชน มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ชูเกียรติ โทธิโต (2548). *แนวคิดและการพัฒนาส่งเสริมศักยภาพแหล่งภูมิปัญญาไทยเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย*. ใน รายงานการประชุมระดมความคิดเรื่องรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย ด้านต่าง ๆ (หน้า 14) กรุงเทพฯ:สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา (2548) *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน* กรุงเทพฯ: เพรสแอนด์ดีไซท์จำกัด
- (2548) *อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ธุรกิจที่ไม่มีวันตายของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ ซี. พี.บุ๊ค สแตนดาร์ด.
- พจนา สอนศรี. (2546). *คู่มือการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและ ธรรมชาติ.
- ภราเดช พยัฆวิเชียร. (2539 เมษายน - มิถุนายน). *พัฒนาท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน*. *จุลสารการท่องเที่ยว*. 15(2): 4 - 7
- ราณี อิศัยกุล. (2546). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว*. เอกสารประกอบการเรียนการสอนเรื่องหลักการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วรัญญา เวียงอำพล. (2548). *การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในประเทศไทย*. สารนิพนธ์. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สินธุ์ สโรบล (2546) *"การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ"* กรุงเทพฯ: วนิตา เพรส.

- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2555). *ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทย*. สืบค้นในแหล่งท่องเที่ยวข้อมูล <http://www.ksmecare.com/Article/82/28465> เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2556
- Holden, A. (2006) *Tourism Studies and the Social Sciences*. New York: Routledge.
- Mowforth, M. and Munt, I. (2003) *Tourism and Sustainability: Development and New Tourism in The Third World*. London: Routledge.
- Peet, R. and Watts, M. (2004) *Liberation Ecologies: Environment, Development, Social Movement*. London: Routledge.
- Thailand Development Research Institute (TDRI). (1997) *Thailand Tourism: Vision 2012*, 12(2): 14-24.